

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

## Verslagen

### *Het verlangen om te herinneren*

Verslag van

Psychoanalyse en memoires  
[Brugge, 11 oktober 2008]

HENK HILLENAAR

De stichting Psychoanalyse en Cultuur organiseert al sinds 1990, beurtelings in België en Nederland, colloquia over de relatie tussen het psychoanalytische gedachtegoed en velerlei vormen van cultuur. De gekozen onderwerpen zijn deels voor de hand liggend, zoals literatuur, film of beeldende kunst, vaak ook minder vanzelfsprekend, bijvoorbeeld religie, fotografie of politiek. Deze bijeenkomsten trekken grote bezoekersaantallen en blijken steeds weer zo boeiend dat de lezingen ervan nadien in boekvorm verschijnen.

Dit jaar was de beurt weer aan België, en ontving het Provinciaal Hof in Brugge meer dan honderdvijftig belangstellenden voor een colloquium over *Psychoanalyse en memoires*. In dit genre literatuur staat, net als in de psychoanalyse, de herinnering centraal, het een roept als het ware om commentaar van het ander. Dit werd in Brugge dan ook in allerlei toonaarden gegeven. Eerste in de rij was de psychoanalyticus Marc Franchoo. Hij bakende het terrein af tussen dagboeken als dagelijkse, vooral affectieve 'ontlading', autobiografie waarin de relatie met de tijd en vooral die met de Ik-libido uitgeleefd wordt, en ten slotte memoires. In deze laatste, die culturele en persoonlijke crisis nauw met elkaar verweven, zag Franchoo 'de ultieme sublimatie' van de autobiografie. Hierna stelde hij de hamvraag van deze dag: 'Is het geheugen

opschrijfbaar?' Vanuit zijn beroepservaring zag Franchoo het geheugen in eerste instantie vooral als onbetrouwbaar. Reden daartoe zijn niet alleen de onbewuste factoren die hun spel met het geheugen spelen — die zouden wellicht nog achterhaald kunnen worden — maar ook het taalinstrument dat algemene termen hanteert en geen recht kan doen aan privé-ervaringen. Wij zijn er daarom aan gewend geraakt om wat wij vroeger waarheid noemden tevens als fictie te zien. Franchoo toonde echter ook de positieve zijde van deze ontwikkeling. De grote verdienste van de psychoanalyse is dat zij niet alleen de bedrieglijke maar ook de scheppende krachten van de menselijke verbeelding achter ons denken ontdekt heeft. Verbeelding is juist als scheppende kracht belangrijker dan welke wankle waarheid ook. De lezing van Marc Franchoo was een staalkaart van psychoanalytische, filosofische en historische inzichten over het onderwerp van de dag, waarmee een stevige en welkome basis gelegd werd voor wat komen ging.

Dat was in de eerste plaats de Nederlandse auteur en publiekstrekker Arthur Japin, wiens dagboek aantekeningen sinds kort op de markt zijn onder de titel *Zoals dat gaat met wonderen*. Japin kreeg met zijn retorisch talent, zijn charme en met wat hij zelf zijn 'schaamteloze openheid' noemde de zaal aan zijn voeten. In de sfeer van de voorafgaande lezing verklaarde hij dat de bron van zijn schrijverschap de verbeelding is, omdat in zijn geval de werkelijkheid 'te erg' was geweest. Van die werkelijkheid kregen we daarna toch het een en ander te horen, met name over een vader die zijn zoon Arthur niet wenste, gewelddadig was jegens zijn vrouw en ten slotte zelfmoord pleegde. Japin wist anekdotes en ideeën kunstig af te wisselen. Onder de anekdotes was het verhaal over Liz Taylor die de jonge Arthur in haar publiek herkent en naar hem toe

komt in plaats van hem naar haar te laten komen, een hoogtepunt van ontwapenend narcisme. Onder de formules waarmee hij zijn schrijverschap definieerde is die van 'jezelf te grabbel gooien om angst tegen te gaan en liefde aan te maken' er in dit kader één om te onthouden.

En omdat Vlaanderen niet kan bestaan zonder een vleugje Frans werd de eerste middaglezing, over herinnering en creativiteit, door Nicole Minazio in die taal uitgesproken, onder de titel *Processus créatif et remémoration*. Zij putte haar inspiratie uit *Le deuxième sexe*, de autobiografie van Simone de Beauvoir en uit de reeks vervolgböeken daarop. Tezamen horen deze delen tot het meest boeiende en geslaagde dat Frankrijk in de twintigste eeuw op het gebied van de autobiografie heeft voortgebracht. Minazio liet zien hoe De Beauvoir zelf zich zeer bewust was van de veranderingen die haar geest, haar herinnering en daarmee haar autobiografisch werk steeds opnieuw ondergingen. 'Er bestaan geen feiten, alleen interpretaties', schreef ze. Het gaat om 'een voortdurend opnieuw en anders kijken naar het bestaan en naar zichzelf'. Ondertussen blijft zij toch trachten met die interpretaties zo dicht mogelijk in de buurt van de feiten uit dat verleden te blijven. Lang niet alles is fictie. In die spanning moet geleefd en geschreven worden.

Dat werd nogmaals onderstreept in de lezing van Annelies van Hees, die drie autobiografieën van Hans Christian Andersen besprak. Waar De Beauvoir telkens nieuwe fasen van haar bestaan onder de loep neemt, vergezeld van twintigste-eeuwse reflectie op het schrijfproces, zien we de sprookjesschrijver driemaal, en op zeer verschillende toon, zijn eigen leven beschrijven, uiteraard zonder die kritische reflectie. Die werd door Andersenkenner Annelies van Hees op deskundige wijze geleverd. De toehoorders zagen zich daarbij geconfronteerd met nog een ander spanningsveld, ditmaal tussen leven en werk. Tegenover de wonderlijk rijke verbeeldings-

wereld van Andersen waaruit een oeuvre is voortgekomen dat de eeuwen trotseert, staat een leven dat, hoe succesrijk ook, vooral getekend lijkt door gemis, masochisme en mislukking.

Dat was gelukkig niet het geval met de laatste representant van 'autofictie' deze dag, de zeer levende, en blijmoedig aanwezige Vlaamse dichter Leonard Nolens. Hij werd ingeleid door Jo Smet, die over 'autobiografische poëzie' sprak — 'sinds Mallarmé is de poëtische taal per definitie én autobiografisch én psychoanalytisch', want 'poëzie onderzoekt de eigen gespletenheid, de postmoderne verbrokkeldheid' — en daarna door Joris Gerits. Deze omschreef het werk van Nolens treffend als poëzie waarin de vraag 'Wie ben ik?' nooit losstaat van de vraag 'Wie zijn de — mijn — anderen?' Dichten wordt bij Nolens 'je leven verankeren in woorden, en het leven uit die woorden laten ontstaan'. Hierna las Nolens zelf nog een kwartier voor uit zijn bundel *Bres*: 'Het boek dat ik pen, het boek dat ik ben, het boek dat ik nooit kan schrijven.' Het was zeer mooi. Zoals de hele dag zeer mooi was. Zo luidde de overheersende mening van het publiek, dat zich hierna in Brugge ging verpozen.

## Van Amsterdam tot Kongo

Verslag van

Over grenzen

[Amsterdam, 7 november 2008]

WOUTER WOUTERS

De jaarlijkse studiedag van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie ging 'over grenzen', in een dubbele betekenis. In verschillende voordrachten werden werkterreinen en werkwijzen besproken die gemiddeld niet zo 'standaard' zijn in ons vakgebied. Een tweede creatieve